

I.2.

PRZYKŁADY PROGRAMÓW

KSZTAŁCENIA

EDUKACJA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WŚRÓD STUDENTÓW WYDZIAŁU EKONOMICZNO- -SOCJOLOGICZNEGO UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

1. Wprowadzenie

Przygotowując się do udziału w konferencji „Edukacja dla ekorozwoju”, autorka artykułu postawiła odpowiedzieć na pytanie, jaki jest stan wiedzy studentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego na temat zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju?). Na marginesie należy dodać, że dziwi obecność w tytule konferencji słowa „ekorozwój”, gdyż wydaje się, że toczące się od wielu lat dyskusje nad polskim tłumaczeniem *sustainable development* doprowadziły już do akceptacji określenia zrównoważony rozwój i takiego kontekstu dyskusji na konferencji oczekiwałam. Jak się okazało, wątpliwości mieli także organizatorzy Konferencji, którzy w pierwszym panelu jako pierwszy problem do rozstrzygnięcia w dyskusji zaproponowali: „Edukacja ekologiczna czy edukacja dla ekorozwoju (zrównoważonego rozwoju)?”

Autorka pracy w pełni zgadza się z rozstrzygnięciem tej kwestii na korzyść zrównoważonego rozwoju. Trzeba oczywiście zdawać sobie sprawę z tego, że funkcjonują obok siebie trzy odmienne interpretacje tych pojęć:

- ekorozwój > zrównoważony rozwój,
- ekorozwój = zrównoważony rozwój,
- ekorozwój < zrównoważony rozwój.

Wydają się więc, że zrównoważony rozwój jest pojęciem szerszym od ekorozwoju. Należy przychylić się w tym przypadku do zdania tych, którzy uważają, że ekorozwój opiera się głównie na kryteriach ekologicznych, przyznając im znaczenie priorytetowe. Ta wizja rozwoju może być bardzo pożądana na obszarach wyjątkowo przyrodniczo cennych, gdzie pierwia-

---

* dr; Uniwersytet Łódzki, Katedra Ekonomii Rozwoju Instytutu Ekonomii.

stek przyrodniczy ma prawo dominować nad elementami społecznymi i gospodarczymi. Zrównoważony rozwój żadnego z elementów nie wyróżnia, polega na harmonizacji współistnienia systemów: społecznego, gospodarczego i przyrodniczego w warunkach ładu przestrzennego i instytucjonalnego z położeniem nacisku na trwałość, co ma zapewnić dobrobyt nie mniejszy niż nasz także przyszłym pokoleniom.

Ukształtowanie się koncepcji zrównoważonego rozwoju jest wynikiem wieloletniego procesu, w którym uczestniczyli naukowcy, działacze organizacji ekologicznych, politycy, przedstawiciele kół biznesu i rozproszonych po całym świecie społeczności. Jest rozpatrywany po pierwsze, jako pewna kategoria teoretyczna odnosząca się do modelowania wzrostu i rozwoju gospodarczego, po drugie, jako kategoria normatywna, będąca postulowanym wzorcem polityki gospodarczej służącej rozwojowi ekonomicznemu i budowie dobrobytu społecznego, wreszcie po trzecie jako idea filozoficzna próbująca na nowo określić relacje między człowiekiem (społeczeństwem) i jego gospodarką a środowiskiem przyrodniczym.

Za używaniem określenia zrównoważony rozwój przemawiają przynajmniej dwa argumenty:

- poprawność polityczna,
- obecność tego pojęcia w wielu dokumentach państwowych, w tym w Konstytucji RP z 1997 r. oraz wielu dokumentach wynikających z wprowadzania w Polsce regulacji Unii Europejskiej.

W międzynarodowej debacie na ten temat wydaje się, że rozstrzygnięcie na korzyść terminu *zrównoważony rozwój* datuje się od ogłoszenia Raportu Brundtland *Nasza wspólna przyszłość* w 1987 roku (choć był używany już wcześniej np. w dokumentach UNEP). Określenie *ekorozwój* uznano za drażniące przedrostkiem „eko”, który zdaniem wielu przedstawicieli kół biznesu i polityków sugeruje przewagę elementu przyrodniczego nad społecznym i gospodarczym. Pojęcie *zrównoważony rozwój* nie wywołuje takich skojarzeń i tym należy chyba tłumaczyć upowszechnienie tego właśnie określenia.

2. Znajomość koncepcji zrównoważonego rozwoju wśród studentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ – wyniki badań ankietowych

Badanie ankietowe przeprowadzone wśród studentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ miało na celu zorientowanie się, czy studenci kończący edukację na tym wydziale mają jakąkolwiek wiedzę na temat koncepcji zrównoważonego rozwoju. W tym celu byli poproszeni o wypełnienie następującej ankiety:

1. *Czy znane jest Pani/Panu pojęcie: ekorozwój, zrównoważony rozwój. (podkreślić właściwą odpowiedź): TAK/NIE*
2. *Jeśli TAK, to proszę podkreślić pojęcie/pojęcia znane.*
3. *Jeśli TAK, to proszę wskazać źródło wiedzy na ten temat (podkreślić właściwą odpowiedź, odpowiedzi może być więcej niż jedna):*
  - a) *szkoła wyższa,*
  - b) *szkoła średnia,*
  - c) *inne – jakie?*
4. *Proszę zdefiniować, jak Pani/Pan rozumie te pojęcia. Jeśli nie zetknęliście się z nimi wcześniej proszę spróbować zdefiniować je intuicyjnie.*

Ankiety wypełniło 38 osób studiujących na V roku na kierunkach: *Ekonomia, Finanse i bankowość* oraz *Gospodarka przestrzenna*. Okazało się, że można przejść przez cztery lata edukacji i na żadnym przedmiocie nie zetknąć się z pojęciami: ekorozwój lub zrównoważony rozwój. Odpowiedź NIE na pierwsze pytanie podkreśliło 9 osób. W przypadku odpowiedzi TAK: 3 osoby zadeklarowały znajomość tylko pojęcia ekorozwój, 21 osób wybrało zrównoważony rozwój i 5 osób oba pojęcia.

Najczęściej wskazywanym źródłem wiedzy na ten temat były: szkoła wyższa (26 wskazań), szkoła średnia (5 wskazań z podkreśleniem, że mówiono wówczas o ekorozwoju), prasa, radio, telewizja (4 wskazania).

Próby definiowania pojęć były mniej i bardziej udane. We wszystkich przewijał się wątek ochrony środowiska przyrodniczego, czasem w powiązaniu z kwestiami gospodarczymi i społecznymi (sporadycznie). Pojawiały się także kwestie stosowania czystych technologii, zwłaszcza wykorzystywania alternatywnych źródeł energii, przestrzegania standardów ochrony

środowiska, nie szkodzenia środowisku i dążenia do poprawy jego stanu. Dla osób, które podjęły próbę zdefiniowania obu pojęć, ekorozwój jest zorientowany „przyrodniczo”, zaś w przypadku zrównoważonego rozwoju podkreślano jego trwałość, ciągłość i stałe tempo.

Podsumowując dyskusję, jaka wywiązała się po wypełnieniu ankiety, studenci generalnie mają wiedzę na temat problemów ekologicznych i potrzeby ich rozwiązywania, ale nie potrafią powiedzieć niemal nic odnośnie wskaźników (mierników) zrównoważonego rozwoju i praktycznych działań, które służyłyby harmonizacji rozwoju we wszystkich sferach. Nie kojarzą zrównoważonego rozwoju z dostępem do oświaty, ochrony zdrowia, zrównywaniem statusu kobiet i mężczyzn w dostępie do edukacji i reprezentacji parlamentarnej, niwelowaniem różnic między bogatymi i biednymi, funkcjonowaniem rynków pracy itp.

3. Czynniki wzmacniające edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ

Specyfiką edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju (ZR) na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ jest obecność tej problematyki w ujęciu międzynarodowym i globalnym i słabo zaznaczona obecność na poziomie krajowym i regionalnym. Koncepcja ZR pojawia się na wykładach z międzynarodowych stosunków gospodarczych i funkcjonowania Unii Europejskiej. Studenci chętnie wybierają również wykład *Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój w procesie integracji europejskiej* (w roku akademickim 2004/2005 – 137 osób).

W duchu ZR utrzymana jest także działalność Katedry Ekonomii Rozwoju. Jej pracownicy zajmują się problemami rozwoju gospodarki światowej, w tym kryzysami walutowymi, ekologicznymi uwarunkowaniami rozwoju i związkami między rozwojem gospodarczym a globalizacją. ZR widziany jest zatem w szerokim kontekście gospodarki światowej, a w ramach zajęć omawiane są między innymi milenijne cele rozwoju, rola ONZ, Banku Światowego i innych międzynarodowych organizacji w praktycznej realizacji tych celów.

Istotnym wzmocnieniem edukacji na rzecz ZR na wydziale jest także Depozytowa Biblioteka ONZ. Większość publikacji, zwłaszcza tych najnow-

szych, odwołuje się do koncepcji ZR – jest ona obecna i w tytułach, jak i w treści nadsyłanych do biblioteki wydawnictw. Różne broszurowe opracowania są umieszczane w specjalnej gablocie na korytarzu, są także do wzięcia za darmo w Bibliotece. Wystarczy więc znać język angielski i chcieć przeczytać, a wówczas żaden ze studentów wydziału nie powinien się przyznawać do tego, że o ZR nic nie wie.

4. Podsumowanie

O tym, czy student kończący naukę na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ będzie mieć wiedzę na temat ZR decyduje ścieżka edukacyjna, na jaką trafił. Chociaż o ZR można mówić na wielu przedmiotach obowiązkowych (np. gospodarka a środowisko, (makro)ekonomia, polityka gospodarcza, polityka społeczna, międzynarodowe stosunki gospodarcze, statystyka), nie zawsze tak się dzieje. Może się zatem zdarzyć, że student nic nie usłyszy na ten temat. Koncepcja ta albo nie jest znana nauczycielom akademickim, albo przypisują jej na tyle niską rangę, że pomijają ją w procesie dydaktycznym.

W przypadku studentów zainteresowanych problematyką międzynarodową (europejską i globalną) okazji do poznania idei ZR jest znacznie więcej. Nie oznacza to jednak, że uznają ją za atrakcyjną. Mało kto dostrzega jej przydatność i możliwości praktycznego stosowania w przyszłej pracy zawodowej, co w dużej mierze przesądza o jej niskiej popularności np. przy wyborze tematów prac licencjackich i magisterskich.

Podsumowując tę krótką charakterystykę edukacji na rzecz ZR na UŁ, można sformułować następujące wnioski odnoszące się do dwóch fundamentalnych pytań postawionych przez Organizatorów konferencji:

1. Pytanie pierwsze: ***jak podnieść rangę zrównoważonego rozwoju w polskiej ofercie edukacyjnej, zwłaszcza w szkolnictwie wyższym?*** Jedynym skutecznym sposobem podniesienia rangi zrównoważonego rozwoju w ofercie edukacyjnej jest „ssanie” z zewnątrz, to znaczy popyt na znajomość problematyki ZR zgłaszany przez otoczenie gospodarcze i polityczne. W Polsce jest on wciąż trudno zauważalny. Pomimo obecności idei ZR w Konstytucji RP z 1997 roku oraz w wielu innych dokumentach państwowych, zwłaszcza tych powiązanych z prawodawstwem UE, z rynku nie płyną wyraźne sygnały o zapotrzebowaniu na wiedzę odnośnie budowy

strategii ZR (np. regionów), wskaźników ZR itd. W ofertach pracy nie zdarza się umieszczanie wymagań odnośnie umiejętności budowy i wdrażania ZR. Jeśli studentom, podobnie jak na UŁ, ZR kojarzy się z problemami globalnymi, nie należy się dziwić, że poszukując specjalności dających się łatwo przełożyć na sukces w znalezieniu pracy, nie traktują problematyki ZR priorytetowo. W ich opinii znacznie lepiej wygląda pod względem możliwości znalezienia pracy węższa specjalizacja, np. w dziedzinie ochrony środowiska, (audyty środowiskowe, certyfikaty ISO i EMAS). ZR wydaje się być teoretyczny, zbyt ogólnikowy, próbujący integrować zbyt wiele elementów, aby można nimi sterować i wszystkie je kontrolować. Poza tym dotyczy długiego (czasem bardzo długiego) okresu, do czego gospodarka podporządkowana cykлом wyborczym nie jest tak naprawdę przygotowana. Być może zainteresowanie ZR byłoby większe, gdyby na przedsiębiorstwach i samorządach terytorialnych spoczywały wyraźnie określone obowiązki w zakresie kształtowania rzeczywistości zgodnie z ściśle określonymi wskaźnikami ZR. Trudno jednak tego oczekiwać, jeśli hasło ZR nie jest w Polsce nośne politycznie, o czym mogliśmy się przekonać podczas kampanii wyborczej poprzedzającej zarówno elekcje do sejmu i senatu, jak na urząd prezydenta RP.

2. Pytanie drugie: ***jak kontrolować skuteczność i atrakcyjność edukacji dla zrównoważonego rozwoju?*** Odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa i częściowo łączy się z poprzednimi stwierdzeniami. Najlepszym kontrolerem wydaje się być rynek, który albo zgłasza zapotrzebowanie na tego typu wiedzę, albo nie. Można oczywiście próbować sformalizowanych sposobów szerzenia znajomości problematyki ZR poprzez minima programowe. Równoległe trzeba zadbać o odpowiednie podręczniki, kadre i poparcie władz uczelni różnych typów dla edukacji na rzecz ZR. Nie powinna być to wiedza zarezerwowana tylko dla ekonomistów i menedżerów. Na temat, co to jest zrównoważony model konsumpcji powinien umieć wypowiedzieć się każdy wykształcony człowiek. Potrzebna jest obecność tej problematyki w mediach i szeroko zakrojona akcja popularyzatorska. Książek dotyczących tylko ZR i przekazujących konkretną wiedzę na ten temat nie ma na polskim rynku zbyt wiele. Prawdziwe perełki w tej dziedzinie, jak np. *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju* pod red. T. Borysa¹ są mało dostępne, a ich prawdziwą wartość umieją docenić jedynie „wtajemniczeni”.

---

¹ T. Borys (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005.

Literatura

Badania ankietowe. Uniwersytet Łódzki. Rok akadem. 2004/2005; opr. M. Burchard-Dziubińska.

Borys T. (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005.

KSZTAŁCENIE NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA STUDIACH DOKTORANCKICH NA UNIWERSYTECIE W MELBOURNE

1. Znaczenie zagadnień środowiskowych w procesie gospodarowania

Rola zagadnień środowiskowych w procesie gospodarowania ciągle rośnie. Świadczy o tym nie tylko rozwój nauk przyrodniczych, ale przede wszystkim względy praktyczne, m.in. takie jak:

- ❑ rosnące zagrożenie dla przetrwania cywilizacji ludzkiej ze strony ponadnarodowych, kontynentalnych i globalnych problemów ekologicznych,
- ❑ nieuchronne wyczerpywanie się nieodnawialnych zasobów naturalnych,
- ❑ zwiększanie się liczby ludności kuli ziemskiej,
- ❑ zbliżanie się krajów najbardziej rozwiniętych do stanu stagnacji sekularnej opisanego jeszcze przez D. Ricardo oraz jego poprzednika A. Smitha (tzw. koncepcja stanu stacjonarnego gospodarki narodowej)¹.

Wiąże się to z jednej strony z poszukiwaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz uruchomieniem procesów substytucji wyczerpujących się surowców mineralnych (podejście neoklasyczne w teorii ekonomii). Z drugiej natomiast – następuje zwiększenie zakresu regulacji zagadnień środowiskowych przez państwo, kierujące się zasadą międzygeneracyjnej sprawiedliwości ekologicznej (keynesowska ekonomia środowiska).

Zmiany w obu kierunkach zachodzą z różnym natężeniem we wszystkich krajach świata, w zależności od osiągniętego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Doniosłą rolę odgrywa przy tym kształcenie na rzecz

---

* *dr; Jeleniogórski Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki, Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu; Katedra Gospodarki Przestrzennej.*

¹ Por. B. Fiedor (red.), *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002, ss. 4-5.

zrównoważonego rozwoju. Jak się wydaje, jednym ze spektakularnych przykładów nadania problematyce rozwoju zrównoważonego właściwej wagi jest program studiów doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne.

2. Przegląd przedmiotów podejmujących problematykę rozwoju zrównoważonego na studiach doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne

Proces kształcenia na rzecz rozwoju zrównoważonego powinien być ukierunkowany przede wszystkim na kształtowanie właściwej świadomości ekologicznej², czy też w ujęciu szerszym – zintegrowanej³. Mniej istotne przy tym wydaje się być kształcenie specjalistyczne z zakresu ekologii, ochrony środowiska i zasobów naturalnych. Teza ta została zastosowana w programie studiów doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne.

Wybrane przedmioty w zakresie rozwoju zrównoważonego wykładane na studiach doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne to⁴:

- **Polityka rozwoju zrównoważonego a zarządzanie** (*Sustainability Policy and Management*). Na zajęciach z tego przedmiotu są poruszane takie zagadnienia jak: alternatywne koncepcje zastosowania teorii rozwoju zrównoważonego w praktyce (*sustainable practice*); krytyczna analiza poruszania w różnych dyscyplinach wątków środowiskowych, ich identyfikacja, wskazanie możliwych rozwiązań, ocena kosztów i korzyści oraz zastosowanie wybranych rozwiązań; podstawy teoretyczne wyceny środowiska; konflikty między etyką a praktyką w gospodarce rynkowej; imperatyw ekologiczny reform gospodarczych; waga i rodzaj wyzwań stojących przed celami rozwoju zrównoważonego, ich przejawy w skali globalnej i lokalnej, społeczne i środowiskowe koszty i korzyści; wprowadzenie do oraz dyskusja nad modelami ekonomicznymi i sposobami pomiaru rozwoju zrównoważonego; istniejące uwarunkowania prawne na poziomie narodowym i międzynarodowym jako utrudnienia przy

---

² Na temat świadomości ekologicznej zob. np. K. Górka, B. Poskrobko, W. Radecki, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Wyd. IV, PWE, Warszawa 2001, s. 31.

³ Na temat świadomości zintegrowanej zob. np. B. Piontek, *Świadomość zintegrowana – nowa jakość w procesie kształcenia na rzecz rozwoju zrównoważonego i trwałego*, (w:) T. Borys (red.), „Rola wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

⁴ <https://psc.unimelb.edu.au>.

stosowaniu teorii rozwoju zrównoważonego w praktyce, możliwości poprawy tych uwarunkowań; zasady sprawiedliwości międzygeneracyjnej i międzynarodowej; psychologia i kontekst kulturowy percepcji środowiskowej, podstawy psychologiczne zachowania środowiskowego, strategie podniesienia jakości edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Zakłada się, że po ukończeniu przedmiotu student uzyska fundamentalną wiedzę niezbędną do oceny koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz do wyboru odpowiedniego (lub najlepszego) praktycznego zastosowania teorii rozwoju zrównoważonego. Jest to przedmiot „rozprowadzający”, a w związku z tym ma charakter interdyscyplinarny.

- **Zarządzanie a środowisko** (*Management for the Environment*). Program przedmiotu obejmuje takie zagadnienia jak: polityki ekologiczne; regulacje prawne w ochronie środowiska i ich zróżnicowanie w poszczególnych krajach; polityka środowiskowa. Po ukończeniu kursu słuchacz powinien posiadać następujące umiejętności: analizowania roli decyzji politycznych na szczeblu lokalnym, narodowym, a także międzynarodowym, w powstawaniu oraz rozwiązywaniu problemów środowiskowych; charakteryzowania roli oraz zastosowania regulacji prawnych ochrony środowiska; rozpoznawania roli współpracy na szczeblu lokalnym w zarządzaniu problemami środowiskowymi; dyskusowania nad problematyką środowiskową; zastosowania zasad ekonomii środowiskowej do oceny projektów gospodarczych, które wywierają istotny wpływ na środowisko.
- **Ekonomia rozwoju** (*Development Economics*). Przedmiot dotyczy gospodarek krajów rozwijających się. Obejmuje następujące tematy: teoria wzrostu ekonomicznego, w tym modele wzrostu endogenicznego; wskaźniki ubóstwa i nierówności; testy wydajności pracy; rynki kredytowe; „wygładzanie” konsumpcji (*consumption smoothing*); schematy mikro-kredytowania; wątki demograficzne; warunki mikroekonomiczne w krajach rozwijających się. Nacisk jest położony na zaawansowane modelowanie ekonomiczne fenomenu krajów rozwijających się. Dużą wagę przywiązuje się także do testowania modeli teoretycznych z wykorzystaniem rzeczywistych danych statystycznych. Od studentów oczekuje się posiadania odpowiedniej wiedzy ekonometrycznej. Po ukończeniu kursu słuchacze powinni umieć: ocenić dysproporcje w poziomie rozwoju krajów rozwijających się i wysokorozwiniętych; wskazać, w jaki sposób te dysproporcje wpływają na warunki ekonomiczne życia ludno-

ści oraz na decyzje ekonomiczne podejmowane przez gospodarstwa domowe; analizować zastosowanie poszczególnych teorii w różnych warunkach; ocenić wyniki testów empirycznych dla teorii ekonomicznych; dokonać syntezy literatury przedmiotu i scharakteryzować bieżący stan wiedzy w zakresie ekonomii rozwoju; poddać krytycznej analizie zalecenia dla gospodarek krajów rozwijających się.

- **Ekonomia środowiska** (*Environmental Economics and Strategy*). Przedmiot koncentruje się na ekonomicznej analizie decyzji gospodarczych i rządowych dotyczących środowiska. Obejmuje takie zagadnienia, jak: zasady ekonomiczne w analizie decyzji sektora prywatnego dotyczących wykorzystania zasobów naturalnych i ich zachowania, efektów zewnętrznych i dóbr publicznych jako argumentów uzasadniających interwencjonizm państwowy, teorię i praktykę analizy kosztów i korzyści, studia przypadków w zakresie ochrony wód, lasów, bioróżnorodności oraz gazów cieplarnianych. Kluczowe umiejętności, które słuchacz powinien posiadać po ukończeniu kursu: dokonywania oceny i syntetyzacji idei, poglądów i argumentów; myślenia strategicznego i krytycznego. Przy czym za szczególnie istotne uznaje się takie umiejętności, jak: analizowania i oceniania decyzji podejmowanych w sektorze prywatnym; umiejętność stosowania narzędzi ekonomicznych po stronie podażowej i popytowej, analizy kosztów i korzyści do krytycznej oceny decyzji gospodarczych i rządowych w stosunku do korzystania ze środowiska jako zasobu, jako miejsca odprowadzania odpadów (*waste disposal*) oraz rekreacji; krytycznej oceny argumentów za, jak również efektów interwencjonizmu państwowego za pomocą podatków, subsydiów, praw własności, zasad, regulacji oraz zbywalnych praw (*tradeable permits*); zastosowania koncepcji ekonomicznych do analizy praktycznych wątków środowiskowych, w tym populację i wzrost gospodarczy, użytki rolne, wody, zanieczyszczenie, gazy cieplarniane oraz bioróżnorodność;

W programach większości pozostałych przedmiotów na omawianych studiach doktoranckich również są poruszane wątki związane z koncepcją zrównoważonego rozwoju. Świadczy to o zastosowaniu na Uniwersytecie w Melbourne rozwiązania pośredniego między wprowadzeniem do programu studiów przedmiotów ściśle powiązanych z problematyką zrównoważonego rozwoju a nasyceniem treści wszystkich przedmiotów tą problematyką.

3. Wnioski

W świetle zachodzących zmian w procesie gospodarowania nagłą koniecznością staje się prowadzenie konsekwentnej polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju. Nie ulega wątpliwości, że wyzwania zrównoważonego rozwoju przerastają współczesne koncepcje polityczne. Nowe wyzwania w ochronie środowiska wymagają nie tylko podjęcia działań przez właściwie przygotowane kadry, ale i przez wszystkich obywateli. Związana z tym znajomość zagadnień zrównoważonego rozwoju powinna być obowiązkowa dla absolwentów wszystkich uczelni wyższych, o czym świadczy przykład studiów doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne. W szczególności, na uczelniach ekonomicznych kształcenie na rzecz zrównoważonego rozwoju powinno obejmować wszystkich studentów, a nie tylko odpowiednie grupy specjalnościowe. Dla absolwentów tych uczelni dodatkowym atutem przy staraniu się o pracę będzie znajomość terminologii fachowej oraz takich zagadnień, jak: wdrażanie nowoczesnych systemów zarządzania środowiskowego (ISO 14001, EMAS), analiza instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska, przeprowadzanie rachunku ekonomiczno-ekologicznego inwestycji i innych.

Za podstawowy cel dydaktyczny kształcenia na rzecz zrównoważonego rozwoju należy uznać objęcie wszystkich studentów podstawowym wykształceniem w zakresie ekonomicznych aspektów ochrony środowiska i wykorzystania nieodnawialnych zasobów naturalnych. Współcześnie należy dążyć do tego, aby każdy absolwent uczelni wyższej posiadał odpowiednią wiedzę odnośnie zjawisk i zmian zachodzących w przyrodzie i był świadom zagrożeń, jakie niesie niekontrolowany rozwój gospodarczy.

Dokonany przegląd przedmiotów podejmujących problematykę rozwoju zrównoważonego na studiach doktoranckich na Uniwersytecie w Melbourne stanowi dodatkowe uzasadnienie pilnej potrzeby zmiany programów studiów wyższych w Polsce pod kątem:

- wprowadzenia do programów nauczania zarówno nowych ogólnowydziałowych przedmiotów na pierwszych trzech latach studiów dziennych i zaocznych, na których poruszano by te zagadnienia⁵,

---

⁵ Na przykład, w przypadku uczelni ekonomicznych B. Fiedor podaje propozycję nazwy nowego przedmiotu – *Wstęp do (lub Elementy, Podstawy itp.) ekonomii (ewentualnie ekonomiki) środowiska*. Por. B. Fiedor *Propozycja minimum programowego dla przedmiotów ekonomiczno-środowiskowych*, (w:) T. Borys (red.), „Rola

- wzbogacenia programów większości wykładanych przedmiotów o treści zrównoważonego rozwoju⁶.

Literatura

Borys T., *Edukacja dla ekorozwoju – podstawowe wyzwania*, (w:) T. Borys (red.), „Rola wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

Fiedor B. (red.), *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002.

Fiedor B., *Propozycja minimum programowego dla przedmiotów ekonomiczno-środowiskowych*, (w:) T. Borys (red.), „Rola wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Wyd. IV, PWE, Warszawa 2001.

Piontek B., *Świadomość zintegrowana – nowa jakość w procesie kształcenia na rzecz rozwoju zrównoważonego i trwałego*, (w:) Borys T. (red.), „Rola wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

<https://psc.unimelb.edu.au>

---

wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003, ss. 240-241.

⁶ Zob. szerzej m.in. w: T. Borys, *Edukacja dla ekorozwoju – podstawowe wyzwania*, (w:) T. Borys (red.), „Rola wyższych uczelni w edukacji dla ekorozwoju”, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003, ss. 15-19.

I.3.

PRZYKŁADY PROGRAMÓW

PRZEDMIOTÓW

(KARTY PROGRAMOWE)

EKOROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY

Prowadzący: prof. Kazimierz Górka*

Treści programowe:

1. Ekologia jako nauka przyrodnicza oraz sozologia jako nauka o ochronie środowiska; ekonomika ochrony środowiska oraz ekonomia ekologiczna. Ujęcie mezoekonomiczne oraz megaekonomiczne.
2. Środowisko naturalne (przyrodnicze) a środowisko pierwotne. Powiązanie gospodarki ze środowiskiem. Pojęcie i rodzaje zanieczyszczeń.
3. Efekty i koszty zewnętrzne. Podatek Pigou i równowaga Pareto a wysokość stawek opłat za korzystanie ze środowiska. Formy internalizacji kosztów zewnętrznych.
4. Sposoby waloryzacji (wyceny) elementów środowiska naturalnego. Metody i rezultaty szacowania strat ekologicznych.
5. Wzrost gospodarczy oraz rozwój społeczno-gospodarczy. Ekologiczne bariery rozwoju gospodarczego. Ekorozwój oraz rozwój trwały i zrównoważony ekologicznie.
6. Elementy składowe i cele ekorozwoju. Ochrona zasobów naturalnych i oszczędzanie energii. Ochrona bioróżnorodności. Globalny program działań proekologicznych według deklaracji Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro w 1992 roku (Agenda 21).
7. Mierniki rozwoju i dobrobytu. Wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego według „Human Development Index”. Indeksy „środowiskowe” – wskaźniki emisji zanieczyszczeń i presji (polutogenności), wskaźniki i normy stanu środowiska (stężenia i koncentracji zanieczyszczeń), wskaźniki społecznej reakcji na zmiany w środowisku.
8. Koncepcja i strategia ekorozwoju w warunkach polskich. Ekorozwój w programach polityki ekologicznej oraz polityk sektorowych państwa. Koordynacja polityki przemysłowej, energetycznej i transportowej z wymaganiami ochrony środowiska naturalnego. Współpraca międzynarodowa w ochronie środowiska naturalnego.
9. Klasyfikacja instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska. Opłaty o charakterze ekologicznym. Depozyty i zastawy ekologiczne. Uprawnienia zbywalne. Ekologiczna reforma podatkowa.
10. Źródła finansowania przedsięwzięć ochronnych. Rachunek ekonomicznej i ekologicznej efektywności przedsięwzięć ochronnych. Oceny oddziaływania na środowisko i auditing ekologiczny.

Literatura:

- Anderson G., Śleszyński J. (red.), *Ekonomiczna wycena środowiska przyrodniczego*, Wyd. „Ekonomia i Środowisko”, Białystok 1996.
- Borys T. (red.), *Wskaźniki ekorozwoju*, Wyd. „Ekonomia i Środowisko”, Białystok 1999.
- Borys T. (red.), *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem*, Wyd. „Ekonomia i Środowisko”, Białystok 2003.

---

* Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Katedra Polityki Przemysłowej i Ekologicznej.

- Budnikowski A., *Ochrona środowiska jako problem globalny*, PWE, Warszawa 1998.
- Czaja S., Fiedor B., Jakubczyk Z., *Ekologiczne uwarunkowania wzrostu gospodarczego w ujęciu współczesnej teorii ekonomii*, Wyd. „Ekonomia i Środowisko”, Białystok-Kraków 1992.
- Famielec J. (red.), *System finansowania ochrony środowiska w Polsce*, AE Kraków 2005.
- Fiedor B. (red.), *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Wyd. III, PWE, Warszawa 1998 oraz wyd. IV, PWE Warszawa 2001.
- Górka K., *Wykorzystanie funduszy celowych w ochronie środowiska w Polsce*, „Ekonomia i Środowisko” 2003, nr 2.
- Polityka ekologiczna państwa*, MOŚZNiL, Warszawa 1992 oraz Ministerstwo Środowiska 2002.
- Wąsikiewicz-Rusnak U., *Ekorozwój w strategii gospodarowania*, AE Kraków 2003.
- Żylicz T., *Ekonomia środowiska i zasobów naturalnych*, PWE, Warszawa 2004.
- Czasopisma: „Aura”, „Ekonomia Środowiska”, „Ekofinanse”, „Ekoprofit”, „Problemy Ekologii”.

PODSTAWY JAKOŚCI ŻYCIA I ZRÓWNOWAŻNEGO ROZWOJU

Prowadzący: prof. Tadeusz Borys*

Treści programowe:

1. Wielka trójka kategorii rozwoju; uniwersalne pojęcie rozwoju.
2. Ilość i jakość jako kategorie uniwersalne: cztery sposoby przeciwstawiania tych kategorii, jakość w świetle dorobku kwalimetrii, transformacja cech ilościowych w jakościowe. Modele środowiska.
3. Jakość życia jako interdyscyplinarny przedmiot badań: m.in. nauki o jakości, socjologii, statystyki, filozofii, nauk ekonomicznych i nauk o zarządzaniu.
4. Jakość życia i pojęcia pochodne: ogólne pojęcie jakości życia oraz pojęcia: poziomu życia, standardu życia, warunków życia itp.; jakość obiektywna i subiektywna.
5. Obiektywny sens i pomiar jakości życia: opisowa i komparatywna jakość życia, jakość globalna i cząstkowa, sfery jakości życia wg Kolmana, Campbella i GUS oraz ich hierarchizacja, wybrane miary: w strategiach rozwoju, wskaźnik HDI itp.
6. Subiektywny sens i pomiar jakości życia: wskaźniki zadowolenia i satysfakcji, względne poczucie pokrzywdzenia jako czynnik wpływający na subiektywną ja-

---

* *jeleniogórski Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Katedra Zarządzania Jakością i Środowiskiem.*

- kość życia, subiektywna jakość życia a systemy wartości, korelacja między wskaźnikami jakości obiektywnej i subiektywnej (twierdzenie Campbella).
7. Jakość życia a podstawowe koncepcje i megatrendy rozwoju: relacje między pojęciami rozwoju, wzrostu, postępu i cywilizacji, podstawowe megatrendy rozwoju – pojęcie megatrendu, istota "pęknięcia" cywilizacyjnego, tendencje i kontrtendencje, w tym globalizacja.
  8. Koncepcja zrównoważonego rozwoju jako przykład niekonwencjonalnego paradygmatu rozwoju.

Literatura:

Borys T. (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005.
Ostasiewicz W. (red.), *Metodologia pomiaru jakości życia*. Wyd. AE, Wrocław 2002.

Wymiar godzin:

30 godzin wykładów – studia stacjonarne
18 godzin wykładów – studia niestacjonarne

Inne informacje:

- **cel: wiadomości:** poznanie istoty kategorii jakości życia, relacji między różnymi jej rodzajami, wybranych sposobów pomiaru jakości życia oraz najważniejszych megatrendów w powiązaniu z współczesnymi koncepcjami rozwoju społeczeństw; **umiejętności:** definiowania własnej jakości życia, odróżniania jej różnych rodzajów, praktycznego określania pozytywnych i negatywnych stron najważniejszych megatrendów, opracowywania wyników ankiety, udziału w dyskusji panelowej i grupowym przygotowywaniu i wygłaszaniu prezentacji;
- **metody:** ankietowanie uczestników zajęć (dwie ankiety nt. jakości życia i globalizacji) i wspólne opracowanie wyników, dyskusja panelowa oraz miniseminarium (prezentacje studentów);
- **wymagania wstępne:** zaliczone przedmioty – statystyka, filozofia.

PODSTAWY EKOROZWOJU

Prowadzący: dr Agnieszka Lorek *

Treści programowe:

1. Rozwój gospodarczy i związana z nim presja na środowisko.
2. Pojęcie i struktura wewnętrzna ekorozwoju:
  - koncepcja trwałego rozwoju,
  - cele i zasady zrównoważonego rozwoju,

---

* *Wydział Ekonomii Wyższej Szkoły Zawodowej w Katowicach*

- Agenda 21 i inne światowe programy działań na rzecz ekorozwoju,
  - polityka zrównoważonego rozwoju UE,
  - elementy polskiej polityki zrównoważonego rozwoju.
3. Zarządzanie realizacją programu ekorozwoju:
- podstawowe instrumenty:
    - instrumenty prawno-administracyjne,
    - instrumenty ekonomiczno-rynkowe,
    - instrumenty finansowe,
    - instrumenty z zakresu organizacji, zarządzania i marketingu,
    - instrumenty oddziaływania społecznego.
  - monitorowanie i aktualizacja programu.
4. Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych:
- polityka energetyczna,
  - polityka transportowa,
  - gospodarka odpadami,
  - gospodarka wodno-ściekowa,
  - ochrona przyrody.
5. Zrównoważony rozwój miasta:
- struktura miejskiej Agendy 21,
  - zasady ekorozwoju miasta,
  - monitorowanie procesu wdrażania strategii ekorozwoju,
  - kryteria doboru wskaźników ekorozwoju miasta.
6. Zrównoważony rozwój terenów wiejskich:
- znaczenie terenów wiejskich dla ekorozwoju,
  - struktura strategii ekorozwoju gminy wiejskiej,
  - monitorowanie wdrażania strategii,
  - proces tworzenia strategii ekorozwoju gminy wiejskiej,
  - polityka rolna a ekorozwój (rolnictwo w UE, rolnictwo ekologiczne).
7. Wskaźniki ekorozwoju:
- systemy międzynarodowe,
  - systemy krajowe,
  - systemy regionalne,
  - systemy lokalne,
  - systemy na poziomie podmiotu gospodarczego.

Literatura

Podstawowa:

- Borys T. (red.), *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem. Agenda 21 w Polsce – 10 lat po Rio*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.
- Fiedor B. i in. (red.), *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Borys T., *Jak budować program ekorozwoju*, Fundacja Karkonoska, Warszawa–Jelenia Góra 1999.

Zalecana:

- Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych, „Środowisko i Rozwój”*, Wyd. IOŚ, Warszawa 1998.
- Kozłowski S., *Ekorozwój. Wyzwanie XXI wieku*, PWN, Warszawa 2000.
- Borys T. (red.), *Wskaźniki ekorozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999.

Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWE, Warszawa 1998.

Wymiar godzin:

15 godzin wykładów – studia stacjonarne

15 godzin ćwiczeń – studia stacjonarne

Inne informacje:

- **cel:** zapoznanie studentów z koncepcją rozwoju zrównoważonego oraz z metodami planowania strategicznego i operacyjnego związanego z opracowaniem programów zrównoważonego rozwoju na różnych poziomach lokalnych i regionalnych;
- **metody:** wykład multimedialny, ćwiczenia – zajęcia warsztatowe z zakresu praktycznych metod opracowania strategii i programowania ekorozwoju ilustrowane studiami przypadków;
- **wymagania wstępne:** zaliczone przedmioty – statystyka, filozofia.

PROGRAMOWANIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Prowadzący: prof. Tadeusz Borys*

Treści programowe:

1. Rozwój; rozwój konwencjonalny i rozwój niekonwencjonalny: ekorozwój, rozwój zrównoważony (ZR) i rozwój trwały; komplementarne ujęcia istoty ekorozwoju – w języku celów, ładów i zasad oraz ekorozwój "mix".
2. Zależności między polityką, planem, strategią, programem ZR, polityką ZR a Agendą 21; zarządzanie ZR.
3. Programowanie na poziomie międzynarodowym: elementy globalnej polityki ZR; Globalny Program Działań Agenda 21, Programy działań Unii Europejskiej, zrównoważony rozwój w pracach OECD i innych organizacji międzynarodowych.
4. Programowanie na poziomie krajowym: elementy polskiej polityki ZR; Druga polityka ekologiczna Państwa, Polska 2025. Długofalowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju, ocena zaawansowania krajowej Agendy 21.
5. Programowanie na poziomie regionalnym i lokalnym: stan zaawansowania regionalnych i lokalnych polityk ZR, strategię ZR jako podstawowy element Agendy 21.
6. Diagnozowanie stanu ZR jako podstawa programowania: audyty zrównoważonego rozwoju (ZR), zestawy wskaźników ZR na różnych poziomach zarządzania.

---

* *jeleniogórski Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Katedra Zarządzania Jakością i Środowiskiem.*

7. Metodyka planowania partnerskiego na przykładzie strategii lokalnych: struktura planowania strategicznego i operacyjnego, ustalanie misji, wizji, problemów, celów oraz planów operacyjnych, zarządzanie realizacją strategii (podmioty i instrumenty zarządzania, system monitorowania i aktualizacji).

Literatura:

Borys T., *Jak budować programy ekorozwoju – informacje ogólne*, Warszawa–Jelenia Góra 1999.

Borys T. (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005.

Wymiar godzin:

25 godzin wykładów – studia stacjonarne

16 godzin wykładów – studia niestacjonarne

Inne informacje:

- **cel: wiadomości:** poznanie istoty, celów, zasad i narzędzi partnerskiego programowania ekorozwoju na różnych poziomach zarządzania; **umiejętności:** nabycie praktycznych umiejętności prawidłowego formułowania podstawowych elementów polityki ekorozwoju (wizji, problemów, celów itp.);
- **metody:** przekazanie wiedzy przez prowadzącego; warsztaty – udział w rzeczywistym i symulowanym procesie programowania ekorozwoju; miniseminarium: prezentacje grupowe charakterystyk rzeczywistych strategii;
- **wymagania wstępne:** zaliczone przedmioty – statystyka, jakość życia i megatrendy, etyka środowiskowa.

ZARZĄDZANIE WIEDZĄ

Prowadzący: prof. Bazyli Poskrobko, mgr Bogumiła Powichrowska*

Treści programowe:

Tematyka wykładów:

1. Tofflerowskie cykle cywilizacyjne.
Podstawowe pojęcia: cywilizacja, rozwój, cele rozwoju. Cykle rozwojowe, opóźnienie cywilizacyjne. Ogólny model procesów gospodarczych tofflerowskich fal cywilizacyjnych. Czas siłą, która dzieli. Rozwarstwianie się współczesnego świata. Nowy rodzaj selekcji społecznej. Cykle rozwojowe w Polsce.
2. Charakterystyka tofflerowskiej cywilizacji postindustrialnej.

---

* Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Katedra Gospodarowania Środowiskiem i Turystyki.

- Źródła bogactwa narodów. Uwarunkowania zmian cywilizacyjnych według Rifkina. Charakter zmian cywilizacyjnych. Rola wiedzy w kształtowaniu się nowej cywilizacji. Rozwijające się branże. Działania zarządcze: rządów, samorządów i przedsiębiorstw.
3. Trendy współczesnego świata.
Podstawowe pojęcia. Gigatrendy współczesnego świata i kierunki ich ewolucji. Wiedza – gigatrendem. Megatrendy Naisbitta. Przejawy oddziaływania giga i megatrendów w Polsce.
  4. Teoretyczne podstawy nauki o wiedzy.
Pojęcie wiedzy. Elementy wiedzy według Nonaki i Takeuch'ego. Wiedza według Waggemana. „Troista” koncepcja człowieka. Model tworzenia i stosowania wiedzy. Proces kształtowania wiedzy realnej. Mechanizmy i procesy tworzenia wiedzy według Nanaki i Tekeuch'ego. Stopień wykorzystania wiedzy ukrytej. Wiedza zespołowa i organizacyjna. Konwersja wiedzy ukrytej i dostępnej. Warunki sprzyjające rozwojowi wiedzy indywidualnej, zbiorowej i organizacyjnej.
  5. Myślenie systemowe.
Teoria systemów, cybernetyka i teoria informacji. Pojęcie i modele systemów. Prawa myślenia systemowego. Kształtowanie myślenia systemowego. Studia przypadków: liniowe i systemowe postrzeganie siebie w organizacji. Myślenie systemowe w metodzie zarządzania sieciowego.
  6. Modele myślowe.
Pojęcie i sposób funkcjonowania. Kształtowanie umiejętności: refleksji, dociekania, koncentracji myśli. Gotowość emocjonalna i emocjonalne zaangażowanie.
  7. Mistrzostwo osobiste.
Pojęcie i istota mistrzostwa osobistego. Cechy charakteryzujące ludzi o wysokim poziomie mistrzostwa osobistego. Trudności dochodzenia do mistrzostwa osobistego. Elementy kształtowania mistrzostwa osobistego: cel, wizja, napięcie twórcze, konflikt strukturalny, korzystanie z podświadomości, integrowanie rozsądku i intuicji, twórczy nastrój.
  8. Budowa wizji zjawiska, projektu, koncepcji.
Różne postrzeganie przyszłości. Zasady budowania wizji. Możliwe postawy wobec wizji. Wizja a wartości. Czas działania – rozwój i obumieranie wizji. Główne cechy tworzenia wiedzy.
  9. Podświadomość i intuicja.
Pojęcie. Istota intuicji. Posługiwanie się sugestią według Murph'ego. Zasady korzystania z podświadomości. Sposoby zwiększania motywacji do wysiłku twórczego. Studia przypadków.
  10. Korzystanie z podświadomości.
Świadoma i podświadoma praca umysłu. Przygotowanie do twórczej pracy umysłowej. Emocje. Sposoby wyjaśniania wydarzeń. Rozumienie podstawowych motywów własnego postępowania. Motywacja do nabywania wiedzy. Mechanizm uczenia się. Studia przypadków.
  11. Inteligencja.
Pojęcie i rodzaje inteligencji. Inteligencja wewnętrzna według Zohar i Marshala. Czynniki kształtujące inteligencję wewnętrzną. Inteligencja emocjonalna według Goldmana. Emocja, namiętność, zdolność, empatia.
  12. Zarządzanie wiedzą w organizacji.
Pojęcie i istota zarządzania wiedzą. Zasoby wiedzy przedsiębiorstwa. Elementy zarządzania wiedzą: lokalizowanie, pozyskiwanie i rozwijanie wiedzy, dzielenie

- się wiedzą i jej rozpowszechnianie, wykorzystywanie wiedzy, zachowywanie wiedzy. Cele zarządzania wiedzą. Ocena wiedzy. Plany zarządzania wiedzą. Koncepcja zarządzania wiedzą według Probst, Rauby i Romhardta. Wartość wiedzy. Wiedza jako czynnik sukcesu i bogactwa. Studia przypadków.
13. Projektowanie systemów zarządzania wiedzą.
Strategia sukcesu. Audyt i analiza kapitału wiedzy. Tworzenie zespołów twórczych. Przywództwo. Kultura organizacyjna. Ocena, pomiar i doskonalenie.
  14. Ucząca się organizacja.
Pojęcie uczącej się organizacji. Wspólnota zespołu badaczy. Podstawowe warunki prowadzenia dialogu. Sesje dialogowe. Cykl zaradności organizacyjnej. Wyzwania dla liderów i menedżerów. Kryzys jako bodziec do wdrażania metody uczącej się organizacji. Studia przypadków.

Tematyka ćwiczeń:

1. Wprowadzenie do ćwiczeń z zarządzania wiedzą.
Pojęcia: wiedza, zarządzanie wiedzą, organizacja ucząca się, organizacja inteligentna. Uczenie się w organizacji. Strategie zespołowego uczenia się. Projektowanie strategii uczenia się w firmie.
2. Modele zarządzania wiedzą – ćwiczenie.
Model Nonaki i Takeuchiego. Model Probst. Monitor aktywów niematerialnych. Strategiczna karta wyników. Nawigator. Zastosowanie modeli w praktyce.
3. Narzędzia zarządzania wiedzą – ćwiczenie.
Macierze wiedzy, mapy wiedzy (mapy zasobów informacji, mapy źródeł wiedzy, topografia wiedzy). System informacji geograficznej. System szybkiego reagowania. Ujawnianie nieformalnych struktur. Wartości niematerialne i prawne. Wykaz danych o ekspertach w organizacji. Internet, intranet, ekstranet).
4. Wspólnota praktyków – ćwiczenie.
Organizacja zespołu praktyków. Wykorzystanie i wspomaganie wspólnot praktyków.
5. Zarządzanie wiedzą w praktyce – poszukiwanie przypadków.
Wyniki badań ukazujące stan zarządzania wiedzą w polskich organizacjach. Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwie – analiza przypadków. Dobre praktyki. Problemy praktycznej realizacji zarządzania wiedzą.

Literatura:

- Grudzewski W.W., Hejduk I.K., *Zarządzanie wiedzą w organizacjach*, Difin, Warszawa 2004.
- Morgan G., *Wyobraźnia organizacyjna*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Nonaka I, Takeuchi H., *Kreowanie Wiedzy w organizacji*, Poltext, Warszawa 2000.
- Perechuda K. (red.), *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Probst G., Raub S., Romhardt K., *Zarządzanie wiedzą w organizacji*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002.
- Senge P.M., *Piąta dyscyplina. Teoria i praktyka organizacji uczących się*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002.

Inne informacje:

- **cel:** zapoznanie studentów ze współczesnymi trendami rozwojowymi, specyfiką cywilizacji postindustrialnej (zwanej cywilizacją wiedzy), teoretycznymi podsta-

wami i praktycznymi zasadami kształtowania wiedzy indywidualnej i zbiorowej oraz funkcjonowania uczącej się organizacji.;

- **metody:** wykłady, ćwiczenia – omówienie studiów przypadków zarządzania wiedzą w organizacjach;
- **wymagania wstępne:** zaliczone przedmioty – makroekonomia.
- **kierunek:** Zarządzanie i marketing

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Prowadzący: prof. Ryszard Janikowski*

Treści programowe:

1. Niezrównoważony rozwój i jego konsekwencje:
  - zagrożenie istnienia życia na Ziemi,
  - wyczerpywalność zasobów środowiska (lokalna, regionalna, globalna),
  - pomniejszanie biologicznej różnorodności,
  - funkcje ekosystemów.
2. Modele środowiska.
3. Cykle obiegu materii i energii.
4. Paradygmat trwałego i zrównoważonego rozwoju.
5. Ład zintegrowany:
  - ład polityczno-instytucjonalny,
  - ład przestrzenny,
  - ład gospodarczy,
  - ład środowiskowy,
  - ład społeczny.
6. Uwarunkowania polityczne procesu uzgadniania paradygmatu:
  - Narody Zjednoczone (konferencje 1972, 1992, 2000, 2002),
  - Trakt Unii Europejskiej z Maastricht i konstytucyjny,
  - Konstytucja RP.
7. Operacyjne aspekty paradygmatu zrównoważonego rozwoju:
  - efektywność,
  - konsumpcja zrównoważona,
  - recykulacja,
  - rozszerzona odpowiedzialność producenta.
8. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju.
9. Realizacja zasad trwałego i zrównoważonego rozwoju w Polsce.

Literatura

Podstawowa:

Janikowski R., *Zarządzanie antropopresją. W kierunku zrównoważonego rozwoju społeczeństwa i gospodarki*, Difin, Warszawa 2004.

---

* Górnosląska Wyższa Szkoła Handlowa.

Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój”,
Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa 1993.
Zabłocki G., *Rozwój zrównoważony – idee, efekty, kontrowersje*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.

Zalecana:

Janikowski R., *Zarządzanie ekologiczne*, Akademicka Oficyna Wydawnicza PLJ, Warszawa 1999.
Constanza R., Jørgensen S.E. (red.), *Understanding and Solving Environmental Problems in the 21st Century, Toward a new, integrated hard problem science*, Elsevier, Amsterdam 2002.
Brown L., *Gospodarka ekologiczna. Na miarę Ziemi*, Książka i Wiedza, Warszawa 2003.
Harrison L.E., Huntington S.P. (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wyd. Znak, Kraków 2002.
Janikowski R., *Imperatyw ekologiczny konsumenta a równoważenie konsumpcji*, „Ekonomia i Środowisko” 1999 nr 1 (14), s. 65-70.

Wymiar godzin:

30 godzin wykładów – studia stacjonarne

Inne informacje:

- **cel:** przedstawienie paradygmatu trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz istoty kierunkowania rozwoju na wszystkich szczeblach od lokalnego aż po globalny wraz ze sposobami i metodami równoważenia;
- **metody:** wykład monograficzny wykorzystujący doświadczenia empiryczne „złego” rozwoju oraz dokumenty kształtowania rozwoju takie, jak deklaracje szczytów Ziemi, strategii rozwoju Unii Europejskiej oraz Polski.
- **kierunek:** ochrona środowiska.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Prowadzący: Elżbieta Lonc, Katarzyna Rydzanicz*

Treści programowe:

1. Wpływ rozwoju (ewolucji) form życia na stan wód, atmosfery i litosfery.
2. Globalne przyczyny zagrożeń: przyrost demograficzny, rozwój techniki, powszechna urbanizacja, zbrojenia i wojny, stosunki społeczno-ekonomiczne i modele życia.

---

* Uniwersytetu Wrocławskiego, Zakład Parazytologii Instytutu Genetyki i Mikrobiologii.

3. Nadzieje i obawy związane z rozwojem nauki i technologii.
4. Przegląd koncepcji i wskaźników rozwoju zrównoważonego.
5. Inne opcje rozwoju – model społeczeństwa konsumpcyjnego i konserwacyjnego.
6. Wdrażanie zasad rozwoju zrównoważonego w polityce ekologicznej Polski.
7. Przykłady stosowania zasad ekorozwoju w gospodarce.
8. Trudności zharmonizowania: efektu ekonomicznego, zaspokajania potrzeb społecznych i ochrony środowiska.
9. Promowanie rozwoju zrównoważonego poprzez wzrost świadomości, etykę ekologiczną i edukację.

Literatura:

- Kowalczewski A., Lenart W., *Przez edukację do zrównoważonego rozwoju*, Warszawa 1999.
- Kozłowski S., *Ekorozwój, wyzwanie XXI wieku*, PWN, Warszawa 2002.
- Nowicki M., Ribbe L., *Problemy ekorozwoju Polski*, Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczuk, Warszawa 2001.
- Nowicki M., *Strategia ekorozwoju Polski*, Agencja Wydawnicza A. Grzegorzczuk, Warszawa 1993.
- Piontek B., *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Umiński T., *Ekologia, środowisko, przyroda*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.
- Waszkiewicz H., Radwański P., Lipka J., Figielski K. (red.), *Edukacja w naturze*, Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej, Warszawa 2000.

Wymiar godzin:

30 godzin – studia stacjonarne

Inne informacje:

- **cel:** zapoznanie z hasłami kluczowymi: środowiskowe problemy w Europie, ochrona przyrody a zrównoważony rozwój, założenia ery ekologicznej, strategia i struktura programu ekorozwoju w Polsce, zasady ekorozwoju oraz zarzuty i trudności wprowadzania ekorozwoju, przykłady i przejawy globalizacji, ekokapitalizm;